

Vita sancti Pauli primi eremitaie

1. Inter multos saepe dubitatum est, a quo potissimum monachorum eremus habitari coepta sit. Quidam enim altius repetentes a beato Elia et Ioanne sumpserunt principium, quorum et Elias plus nobis videtur fuisse, quam monachus, et Ioannes ante prophetare coepisse, quam natus sit. Alii autem, in quam opinionem vulgus omne consentit, asserunt Antonium huius propositi caput, quod ex parte verum est; non enim tam ipse ante omnes fuit, quam ab eo omnium incitata sunt studia. Amathas vero et Macarius, discipuli Antonii,

¹ Srv. L 1,11-17.

² Antonín z Egypta (†356), první známý poustevník. Pocházel z rodiny zámožného egyptského farmáře a odmalička byl vychováván v křesťanském duchu. Po smrti rodičů se rozhodl, údajně pod vlivem četby evangelii (srv. Athanasios, *Vita Ant.* 2), k radikálnímu kroku: rozprodal veškerý rodinný majetek a peníze rozdál chudým. Sám se pak učil od okolních asketů umění žít duchovním životem v chudobě a odfikání. Nějaký čas se zdržoval v hrobkách na okraji vesnice, až se nakonec, asi v pětaticeti letech, rozhodl odejít natrvalo do neobydlené pustiny. Nejprve se uchýlil do staré opuštěné pevnosti na pravém břehu Nilu, kde údajně pobýval dvacet let, někdy po roce 313 pak úplně zpřehnal vazby s civilizovaným světem a zbytek svého života (dožil se údajně neuvěřitelných 105 let) strávil ve vyprahlých horách východního Egypta poblíž Rudého moře. Zda byl Antonín skutečně prvním křesťanským poustevníkem, je nejisté, rozhodně se však stal nejslavnějším z nich. Už za svého života měl mnoho obdivovatelů a žáků a nehybnoucí posmrtnou slávu mu zajistil alexandrijský biskup Athanasios, který sepsal jeho idealizovaný životopis. Athanasiusův obraz sv. An-

O sv. Pavlovi, prvním poustevníku

1. Kdo z mnichů se usadil v poušti jako první, je předmětem mnoha dohadů. Někteří hledají počátky poustevnictví hluboko v minulosti a připisují prvenství blahoslavenému Eliášovi a Janu Křtiteři; podle mne však byl Eliáš víc než pouhým mnichem a Jan prokázal, že je prorokem, ještě před svým narozením.¹ Jiní, a k nim se kloní většina lidí, tvrdí, že původcem tohoto způsobu života je Antonín.² To je ovšem pravda jen z části: on sám totiž spíš probudil všeobecný zájem o poustevnictví, než že by byl předchůdcem všech ostatních. Vždyť ještě nyní Antonínovi žáci Amathas a Makarios, z nichž prv-

tonína je do značné míry podřízen autorovým theologickým záměrům a jeho snaze učinit z charismatického poustevníka „ikonu antiariánské ortodoxie“ (srv. M. Dunn, *The Emergence*, str. 9). Proto ho líčí jako prostého, nevzdělaného světce bojujícího v poušti s pokušeními a nástrahami ďábla, jehož přirozená oddanost Bohu stojí v ostrém protikladu k učeným theologickým spekulacím, z nichž se zrodila ariánská hereze. Tento obraz ne zcela koresponduje s tónem dopisů, jež se pod Antonínovým jménem dochovaly a které ukazují spíš na vzdělaného, střízlivě uvažujícího člověka s filosofickými zájmy. Pouze sedm dopisů, o nichž se zmiňuje sv. Jeroným a které se dochovaly v latinském překladu, však pokládají badatelé za dílo tohoto poustevníka. Originály byly napsány v koptštině, Antonínové mateřským jazyce, a později přeloženy do řečtiny a z řečtiny do latiny. Soubor dvaceti dalších listů přeložených v 17. stol. z arabského rukopisu do latiny se považuje za nepravý, stejně jako další spisy, jež jsou Antonínovi přisuzovány (dvacet řečí adresovaných mnichům a tzv. *Rehole sv. Antonína*).

e quibus superior magistri corpus sepelevit, etiam nunc affirmant Paulum quendam Thebaeum principem istius rei fuisse, non nominis; quam opinionem nos quoque probamus. Nonnulli haec et alia, prout voluntas tulit, iacitant subterraneo specu crinitum calcaneo tenus hominem fuisse et multa, quae persequi otiosum est, incredibilia fingentes. Quorum quia impudens mendacium fuit, ne refellenda quidem sententia videtur. Igitur quia de Antonio tam Graeco quam Romano stylo diligenter memoriae traditum est, pauca de Pauli principio et fine scribere disposui; magis quia res ommissa erat, quam fretus ingenio. Quomodo autem in media aetate vixerit et quas satanae pertulerit insidias, nulli hominum compertum habetur.

2. Sub Decio et Valeriano persecutoribus, quo tempore Cornelius Romae, Cyprianus Carthagine felici cruore damnati sunt, multas apud Aegyptum et Thebaidem ecclesias tempestas saeva

³ Jeronymým má na mysli Athanasiusův *Život sv. Antonína* a jeho latinský překlad potřízený Euagriem z Antiocheie.

⁴ Pronásledování křesťanů, až do té doby spíš sporadické, nabylo nebyvalých rozměrů za tzv. vojenských císařů v polovině 3. stol. Císař Decius (249–251) v naději, že zachrání říši před kolapsem, když se mu podaří sjednotit ji na ideologickém základě, vyhlásil v roce 250 v celé zemi monstrózní náboženskou akci, při níž měli všichni občané manifestálně obětovat před oltářem tradičních římských božstev, a vyjádřit tak svou loajalitu vůči státu. Na řádný průběh obřadu dohlížely zvlášť k tomu účelu zřízené komise, jež nechaly na místě zatknout každého, kdo se odmítl nařizení podrobit. To se týkalo především křesťanů, jimž jejich monotheistické náboženství striktně zapovídalo obětovat nepravým bohům, byť by to měl být pouze formální akt. V důsledku toho byli vystaveni systematickému pronásledování, jaké nemělo v římské historii obdoby. Za obět mu padl i římský biskup Fabianus, jenž zemřel ve vězení 20. ledna roku 250. Pronásledování pokračovalo i za Deciovyých nástupců Valeriana (253–260) a Galliena (253–268), kteří tažení proti křesťanům ještě zintenzivnili. V roce 253 byl popraven Fabianův nástupce Cornelius a v roce 258 i kataginský biskup Cyprianus, jenž se proti vůli úřadů vrátil z vyhnanství do své obce.

⁵ Římský biskup Cornelius (251–253), jehož zvolení do úřadu vyvolalo tzv. novatianovské schisma, patřil ke stoupencům mírnějšího postupu vůči odpadlíkům (*lapsi*), kteří se pod tlakem Deciova pronásledování zřekli své víry a po jeho skončení žádali o návrat do lůna církve. Příznivci Cornelio-

ní pohřbili tělo svého učitele, říkají, že na počátku tohoto hnutí, nikoli ovšem u zrodu jeho názvu, stál jakýsi Pavel z Theb. A s tímto názorem se ztotožňuji i já. Jsou tací, kteří o tomto muži vykládají, co je právě napadne: že to byl člověk s vlasy až na paty, že žil v jeskyni pod zemí a spoustu dalších neuvěřitelných věcí, jimiž se zabývat by bylo jen ztrátou času. Jde o samé nehorázné výmysly, a proto mi připadá zbytečné je vyvracet. Vzhledem k tomu, že Antonínův život byl už zevrubně popsán jak v řeckém, tak i v latinském jazyce,³ rozhodl jsem se (spíš proto, že tato věc zůstala opomenuta, než že bych tolik důvěřoval svému nadání) napsat něco málo o Pavlových začátcích a o jeho konci. O tom, jak žil převážnou část svého života a jak čelil nástrahám satana, není totiž známo nic určitějšího.

2. Za Deciova a Valerianova pronásledování,⁴ kdy slavně prolili svou krev a zahynuli mučednickou smrtí v Římě Cornelius⁵ a v Kartágu Cyprianus,⁶ zpusťovala tato krutá pohroma mnoho křesťanských

va protikandidáta, Novatiana, nazývaní *katharoi* („čisti“), byli naopak zastánci tvrdšího postoje. Po svém neúspěchu zvolili Novatiana vzdorobiskupem a vytvořili v rámci církve zvláštní hnutí novatianistů. O Corneliovi se toho jinak ví jen velmi málo a z jeho díla se dochovaly pouze dva dopisy Cyprianovi a tři antiochejskému biskupovi Fabiovi.

⁶ Thascius Caecilius Cyprianus (200–258), biskup v Kartágu, jedna z nejvýznamnějších postav západního křesťanství ve 3. stol. Před svou konverzí působil jako učitel rétoriky a advokát, ke křesťanství přestoupil poměrně pozdě (pokřtěn byl pravděpodobně až v roce 246). Avšak už po dvou letech kněžské služby byl zvolen biskupem v Kartágu (248) a stal se tak hlavou africké církve. V době Deciova pronásledování přelil z města, ale se svou kongregací udržoval kontakt prostřednictvím dopisů. Když v polovině 3. stol. vypukla v Africe rozsáhlá morové epidemie, oběťavé organizoval pomoc nemocným, a proto je dodnes považován za ochránce před morovou nákazou. V průběhu svého episkopátu musel řešit řadu problémů uvnitř církve i obce, především spor týkající se zpětného přijímání odpadlíků, kteří se pod tlakem pronásledování zřekli víry (tzv. Felicissimovo schisma, podle jáhna, který se postavil proti Cyprianovi a vyvolal rozkol mezi křesťany v Kartágu), a otázku opakování křtu při konverzi z heretických komunit (na rozdíl od římského biskupa Stephana považoval první křest za neplatný). Cyprianus zemřel mučednickou smrtí za Valerianova pronásledování, když se bez souhlasu úřadů vrátil z vyhnanství zpět ke svým věřícím. Jeho literární činnost se týkala především praktických pro-

populata est. Voti tunc christianis erat pro Christi nomine gladio percuti. Verum hostis callidus tarda ad mortem supplicia conquiens animas cupiebat iugulare, non corpora. Et ut ipse, qui ab eo passus est, Cyprianus ait: „Volentibus mori non permittebat occidi.“ Cuius ut crudelitas notior fiat, duo memoriae causa exempla subiicimus.

3. Perseverantem in fide martyrem et inter euleos laminaeque victorem iussit melle perungi et sub ardentissimo sole religatis manibus post tergum reponi, scilicet ut muscarum aculeis cederet, qui ignitas sartagine ante superasset. Alium iuvenili aetate florentem in amoenissimos hortulos praecepit abduci ibique inter lilia candentia et rubentes rosas, cum leni iuxta murmure aquarum serperet rivus et molli sibilo arborum folia ventus praestringeret, superestructum plumis lectum resupinari, et ne se inde posset excutere, blandis sectorum nexibus irretitum relinqui. Quo cum recedentibus cunctis meretrix speciosa venisset, coepit delicatis stringere colla complexibus et, quod dictu quoque scelus est, manibus attricare virilia, ut corpore in libidinem concitato se victrix impudica superaceret. Quid ageret miles Christi et quo se verteret, nesciebat. Quem tormenta non vicerant, superabat voluptas. Tandem caelitus inspiratus praecisam mordicus linguam in osculantis se faciem expulit ac sic libidinis sensum succedens doloris magnitudo superavit.

blémů křesťanské církve, které musel jako biskup řešit. Velký význam pro dějiny církve má zejména zachovaný soubor 81 Cyprianových dopisů a spisy vyjadřující se k některým otázkám života křesťanské obce, jako je pojednání *De lapsis* (O odpadlících), *De ecclesiae unitate* (O jednotě církve), *Ad Fortunatum de exhortatione martyrii* (Fortunatovi o povzbuzení k mučednictví). Ke vzdělávacím pojednáním a kázáním lze počítat *De habitu virginum* (O stavu panenství), *De zelo et livore* (O řevnivosti a závisti), *De mortalitate* (O smrtelnosti) a *De dominica oratione* (O modlitbě Páně), *De opere et elemosynis* (O milosrdenství a almužně). Mezi Cyprianovými díly nechybí ani apologetická a polemická díla, mezi nimiž vyniká barvitě lčením morálního úpadku římské společnosti *Ad Donatum* (Donatovi) a protitázdovský spis *Testimoniorum adversus Iudeos ad Quirinum libri III* (Tři knihy svědeckví proti Židům pro Quirina). Cyprianovi byla zřejmě nepřátem přisuzována ještě některá další literární díla, tzv. pseudepigrapha,

společensví v dolním Egyptě i v Thebaidě.⁷ Křesťané tehdy toužili zemřít pro jméno Kristovo probodeni mečem. Zchytralý nepřítel však pro ně vymýšlel pomalé způsoby popravy, neboť chtěl zahubit jejich duši, nikoli tělo. Jak to vyjádřil Cyprianus, jenž se sám stal obětí pronásledování: „Nebylo jim dopřáno zemřít rychle, přestože tolik toužili po smrti.“⁸ Aby byla krutost nepřítel zřejmější a neupadla v zapomenutí, připojíme dva příklady.

3. Jednoho mučedníka, jenž byl pevný ve víře a nezlomilo ho ani natáhování na skřípec, ani pálení železy, přikázali potří medem a vystavili s rukama spoutanýma za zády slunečnímu žáru, aby poté, co odolal rozžhaveným železům, podlehl bodání much. Jiného v rozkvetu mládí přikázali odvést do přelibzné zahrady. Tam, uprostřed bělostných lilií a rudých růží, za tichého zurčení potůčku, jenž tekli poblíž, a za jemného šumění stromů, s jejichž listím si pohrával vítr, ho položili na lože z peří. A aby se nemohl vyprostit, spoutali ho girlandami spletenými z květů. Poté, co se všichni vzdálili, přišla k němu slídná nevěstka, začala ho něžně objímat a (je zločin o tom byt jen mluvit) rukama dráždit jeho pohlaví. A když ta nestoudnice probudila jeho tělesnou žádost, triumfálně na něj nalezla. Voják Kristův nevěděl, co si počít a kam se vrtnout. Odolal sice mučidlům, teď však začal podléhat chůti. A tak si nakonec z vnuknutí nebes ukousl jazyk a plivl ho ženě, jež ho lžala, do tváře. A obrovská bolest, jež následovala, přehlušila smyslnou touhu.¹⁰

k nimž patří i záhadná básnická skladba *Cena Cypriani* (Hostina Cyprianova), dnes většinou datovaná až na přelom 4. a 5. stol.

⁷ Oblast v horním Egyptě, jejímž centrem bylo město Theby.

⁸ Spojení „zchytralý nepřítel“ (*callidus hostis*) autor s oblibou užívá pro označení ďábla (srv. *Tract. Psalm. 10,52; Ep. 22,29*).

⁹ Srv. Cyprianus, *Ep. 56,2: maxime cum cupientibus mori non permittereur occidi, sed tandiu fessos tormenta laniarent quandiu non fiderem, quae invicta est, vincere, sed carne, quae infirma est, fatigari* („obzvlášť, když těm, kdo prahli po smrti, nebylo dopřáno rychle zemřít, ale zesláblí trpěli na mučidlech tak dlouho, dokud jejich tělo, které je slabé, neumrdlelo, avšak jejich víra, která je nezdolná, zůstala nepřemožena“).

¹⁰ Oba poněkud kuriózní příklady mučednictví, které zde Jeronym uvádí, jsou inspirovány spíš literární tradicí než realitou. Motiv ukousnutí

4. Per idem ergo tempus, quo talia gerebantur, apud inferiorem Thebaidam cum sorore iam viro tradita, post mortem amborum parentum, in hereditate locupletii Paulus relictus est, annorum circiter sedecim, litteris tam Graecis quam Aegyptiacis apprime eruditus, mansueti animi, Deum valde amans. Et cum persecutionis procella detonaret, in villam remotiorem et secretiorem secessit.

Verum quid pectora humana non cogit
auri sacra fames?

Sororis maritus coepit prodere velle, quem celare debuerat. Non illum uxoris lacrimae, ut assolet, non communitio sanguinis, non spectans cuncta ex alto Deus ab scelere revocavit; aderat, instabat, crudelitate quasi pietate utebatur.

5. Quod ubi prudentissimus adolescens intellexit, ad montium deserta confugiens, dum persecutionis finem praestolaretur. Necessitatem in voluntatem verit ac paulatim progrediens rursusque subsistens atque hoc idem saepius faciens tandem reperit saxum montem, ad cuius radices haud grandis spelunca lapide claudabatur. Quo remoto (ut est cupiditas hominum occulta cognoscere) avidius explorans animadverit intus grande vestibulum, quod aperto desuper coelo patulis diffusa ramis velus palma contexerat, fontem lucidissimum ostendens, cuius rivum tantummodo foras erumpentem statim modico foramine eadem, quae genuerat, aquas terrae sorbebat. Erant praeterea per exesum montem haud pauca habitacula, in quibus scabrae iam incudes et mallei, quibus pecunia signatur, visebantur. Hunc locum Aegyptiorum litterae ferunt futurivam monetae officinam fuisse ea tempestate, qua Cleopatrae iunctus est Antonius.

6. Igitur adamato habitaculo (quasi quod a Deo sibi offerretur) omnem ibidem in orationibus et solitudine duxit aetatem. Cibum et vestimentum ei palma praebebat. Quod ne cui impossibile videatur, Iesum testor et sanctos angelos eius in ea eremi parte, quae iuxta

jazyka se objevuje ve vyprávění o pythagorejcích (srv. Iamblichos, *Vita Pythag.* 194), popis sexuálního aktu zase připomíná místa z římských romanopisců Petronia (srv. *Satir.* 131) a Apuleia (srv. *Metam.* II,16). I scéna s mučedníkem pomazaným medem má svůj předobraz u Apuleia (srv. *Me-*

4. V době, kdy se děly takové věci, osiřel ve věku šestnácti let Pavel, který žil v dolní Thebaidě. Jeho sestra již byla vdaná a po smrti obou rodičů mu zůstalo velké dědictví. Byl to vzdělaný mladík, který uměl řecky i koptsky, měl mírnou povahu a z celého srdce byl oddán Bohu. A protože vlna pronásledování ještě neodezněla, uchýlil se na vzdálený zapadlý statek.

K čemu však lidská nedožene srdce
hlad po penězích kletý.¹¹

Sestřin manžel začal pomýšlet na to, že Pavla, jehož měl skrývat, prozradí. A ani slzy jeho ženy (jak tomu obvykle bývá), ani příbuzenský svazek, ani Bůh, jenž na všechno z výše hledí, ho nedokázaly od jeho zločinného úmyslu odvrátit. Doířel, vyhrožoval a krutost vydával za povinnost.

5. Když to moudrý mladík pochopil, uchýlil se do pustiny v horách, aby tam přechkal pronásledování. V tom, co zprvu dělal z nutnosti, však záhy našel zalíbení. Pouštěl se stále hlouběji do pustiny, čas od času se někde zastavil, a tak pořád dál, až nakonec přišel ke skalnaté hoře, na jejímž úpatí byla nevelká jeskyně zatrasená balvanem. Když její odvalil (taková už je lidská touha odhalovat skrytá tajemství) a hnán zvědavostí se vydal na průzkum, objevil uvnitř velký prostor nahoře otevřený k nebi. Překrývala ho stará palma, rozprostírající doširoka své dlouhé větve, a pod ní vyvěral průzračný pramen. Jen co vytřyskl, hned zase zmizel úzkou průrvou v zemi, která ho zrodila. Ve zvětralé skále bylo mnoho komůrek, v nichž objevili zrezavělé kovadliny a raziidla k výrobě mincí. Podle egyptských záznamů byla pry' kdysi, v dobách, kdy Antonius spojil svůj osud s Kleopatrou, na tomto místě tajná padělatelská dílna.

6. V tomto přibytku, který si zamítoval, jako by mu ho daroval sám Bůh, strávil o samotě na modlitbách celý život. Palma mu poskytovala veškerý oděv i obživu. A kdyby se to snad někomu zdálo nemožné, nechť mi jsou Ježíš a svatí andělé svědky, že v té části

tam. VIII,22). Blíže srv. H. Kech, *Hagiographie*, str. 32 nn.; M. Fuhrmann, *Die Mönchsgeschichten*, str. 70.

¹¹ Vergilius, *Aen.* III,56–57.

Syriam Saracenis iungitur, et vidisse me monachos et videre, e quibus unus, per triginta annos clausus hordaceo pane et lutulenta aqua vixit, alter in cisterna veteri (quam gentili sermone Syri *gubban* vocant) quinque caricis per singulos dies sustentabatur. Haec igitur incredibilia videbuntur his, qui non credunt omnia possibilia esse credentibus.

7. Sed ut ad id redeam, unde digressus sum. Cum iam centum tredecim annos beatus Paulus vitam caelestem ageret in terris et nonagenarius in alia solitudine Antonius moraretur, ut ipse asserere solebat, haec in mentem eius cogitatio incidit nullum ultra se perfectum monachum in eremo conserdisse. At illi per noctem quiescenti revelatum est esse alium interitus multo se meliorem, ad quem visendum deberet proficisci. Illico erumpente luce venerebatur senex infirmos artus baculo regente sustentans coepit irrevelle, quo nesciebat. Et iam media dies coquente desuper sole ferebat, nec tamen a coepto itinere abducebatur dicens: „Credo in Deum meum, quod conservum, quem mihi olim promisisti, ostendet.“ Nec plura his conspexit hominem equo mixtum, cui opinio poetarum hippocentauri vocabulum indidit. Quo viso salutaris impressione signi armat frontem et: „Heus tu,“ inquit, „quanam in parte hic servus Dei habitat?“ At ille barbarum nescio quid infrendens et frangens potius verba quam proloquens inter horrentia ora seitis blandum quaesivit alloquium. Et dexteræ protensione manus cupitum indicat iter et sic patentes campos volucris transmittens fuga ex oculis mirantis evanuit. Verum haec utrum diabolus ad terrendum eum simulaverit, an, ut solet, eremus monstruosorum animalium ferax istam quoque gignat bestiam, incertum habemus.

¹² Ve většině rukopisů se objevuje spojení *vidisse et videre* („viděl jsem a stále vidím“), jež by mohlo naznačovat, že Jeroným psal svou legendu o Pavlovi v době pobytu v poušti Chalkis. Ve starém řeckém překladu však *et videre* chybí, takže se s největší pravděpodobností jedná o pozdější údaje.

¹³ Michovi, který se rozhodl žít zcela izolován od ostatních, ať už v prázdné cisterně, zamřížované cele apod., se říkalo řecky *enkleistos* („ten, kdo se nechává zavřít“). Podobně jako stylitismus (z řec. *stylos*,

pouště, jež se rozkládá mezi Syrií a územím Saracénů, jsem na vlastní oči viděl¹² dva mnichy, z nichž jeden strávil třicet let v dobrovolné samotě jen o ječném chlebu a kalné vodě, a druhý, jenž se nechal zavřít do staré nádrže na vodu (Syřané jí ve své mateřštině říkají *gubba*), vystáčil s pěti říčky na den.¹³ Takové věci se zdají neuvěřitelné jen těm, kdo nevěří, že pro věřícího není nic nemožné.¹⁴

7. Ale abych se vrátil zpět ke svému tématu. V době, kdy Pavel završil stořínáctý rok svého nebeského života na zemi, zdržoval se v jiné části pouště Antonín, jemuž tehdy bylo devadesát let. Jednou Antonínovi přišlo na mysl (jak sám často říkal), že je jediným dokonalým poustevníkem, který se v poušti usadil. Avšak v noci, když odpočíval, mu bylo ve snu odhaleno, že hlouběji v poušti žije ještě jiný mnich, mnohem dokonalejší, a že se za ním má vypravit. Hned za rozbřesku, podpíraje hoří své vetché údý, vydal se důstojně stařec na cestu, aniž znal její cíl. Den již žhnul poledním žárem, on se však neodchýlil od směru, kterým se vydal, a říkal si: „Věřím, že mi Bůh ukáže mého spolutěšitelka, jak mi slibil.“ Sotva to dořekl, spatřil zvláštního tvora, napůl člověka, napůl koně, jemuž básníci dali jméno *hippokentavros*.¹⁵ Při pohledu na něj se pokrčilozval znamenitým spásy a taktó obrtně ho oslovil: „Hej ty, kde bydlíš onen služebník Boží?“ Kentaur se pokusil o přátelskou odpověď, ale z jeho štěinaté tlamy namísto srozumitelné řeči vycházely jen jákosi lámáné zvuky. A tak jen cosi barbarského zamumlal a nataženou pravicí ukázal žádání směr. Pak prchl širou plání v divém kvapu,¹⁶ až zmizel z dohledu Antonínových užaslých očí. Zda to bylo jen mámení ďábla, jež mělo Antonína vyděsit, nebo to zvíře zrodila poušť bohatá na podobné nestvůry, tím si nejsem jist.

sloupu), tzn. uchýlení se na vrchol sloupu, patřila i tato forma poustevnictví k extrémním projevům asketismu, příznačným právě pro syrské křesťanství.

¹⁴ Srv. *Mk* 9,23.

¹⁵ *Hippokentavros*, častěji *kentavros*, hybridní bytost z řecké mytologie.

¹⁶ Srv. Vergilius, *Aen.* IV, 153–155.

8. Stupens itaque Antonius et de eo, quod viderat, secum volvens ulterius progreditur. Nec mora, inter saxosam convallem haud gran- dem homunculum videt aduncis naribus, fronte cornibus asperata, cuius extrema pars corporis in caprarum pedes desinebat. Ad hoc Antonius spectaculum scutum fidei et Ioricam spei ut bonus prae- liator arripuit, nihilominus memoratum animal palmarum fructus eidem ad viaticum, quasi pacis obsides, offerebat. Quo cognito gradum pressit Antonius, et quisnam esset interrogans, hoc ab eo responsum accepit: „Mortalis ego sum et unus ex accolis eremi, quos vario delusa errore gentilitas, faunos satyrosque et incubos vocans, colit. Legatione fungor gregis mei. Precamur, ut pro nobis communem Dominum depreceris, quem in salutem mundi olim venisse cognovimus et in universam terram exiit sonus eius.“ Talia eo loquente longaevis viator ubertim faciem lacrimis rigabat, quas magnitudo laetitiae indices cordis effuderat. Gaudebat quippe de Christi gloria et de interitu satanae simulque admirans, quod eius possit intelligere sermonem, et baculo humum percuciens aiebat: „Vae tibi, Alexandria, quae pro Deo portenta veneraris. Vae tibi, civitas meretrix, in quam totius orbis daemonia confluxere. Quid nunc dictura es? Bestiae Christum loquuntur et tu pro Deo portenta veneraris.“ Necdum verba compleverat et quasi pennigero volatu petulcum animal aufugit. Hoc ne cuiquam ad incredulitatem scrupulum moveat, sub rege Constantio, universo mundo teste, defenditur. Nam Alexandriam istiusmodi homo vivus perductus ma- gnum populo spectaculum praebuit; et postea cadaver exanime, ne calore aestatis dissiparetur, sale infuso, Antiochiam, ut ab impe- ratore videretur, allatum est.

9. Sed ut propositum persequar, Antonius coeptam regionem pergebat, ferarum tantum vestigia intuens et eremi latam vastitatem. Quid ageret, quo verteret gradum, nesciebat. Iam altera effluxerat dies, restabat unum: ut descri se a Christo non posse confideret. Pernox secundas in oratione exegit tenebras et dubia adhuc luce

¹⁷ Srv. *Ef* 6, 16.

¹⁸ Inkubové (z lat. *incubare* = „ležet“, „spát“) byli podle lidových pověr skřeti, kteří usedali ve spánku člověku na hrudí a dusili ho svou vahou (řec.

8. Užaslý Antonín pokračoval ve své cestě a v duchu přemíňal nad tím, co viděl. Netrvalo dlouho a ve skalnatém údolí spatřil ne- velké stvoření připomínající člověka, které mělo zahnutý nos a rohy na čele a jehož spodní část těla přecházela v kozlí nohy. Při pohle- du na něj se jako správný bojovník chopil štítu vřty¹⁷ a oděl panci- řem naděje, nicméně zmíněný tvor mu na znamení míru podával datlové plody jako jídlo na cestu. Když to Antonín zjistil, zastavil svůj krok a zeptal se ho, kdo je. Na to se mu dostalo této odpovědi: „Jsem smrtelník a patřím k obyvatelům pouště, jež pohané klamaní všelikými bludy uctívají pod jmény fauni, satyrové a inkubové.¹⁸ Jako vyslanec svého lidu tě prosím, aby ses za nás přimluvil u ná- šeho společného Pána, o němž víme, že kdysi přišel spasit svět, a jehož hlas se šíří po celé zemi.“ Při těch slovech se začaly stářič- kému poutníkovi řinout po tváři v hojných proudech slzy jako pro- jev nesmírné radosti v jeho srdci. Těšil se z Kristovy slávy a zkázy satana a zároveň se divil, že rozumí řeči onoho tvora. Pak udeřil holi do země a zvolal: „Béda ti, Alexandrie, jež obludy namísto Boha uctíváš. Béda ti, město-nevěstko, do něhož se sbíhají démوني z celého světa. Co na to řekneš? I zvířata mluví o Kristu a ty uctí- váš místo Boha obludy.“ Než stačil domluvit, zmizelo to rohaté stvoření, jako by mělo křídla. A kdyby se snad někdo zdráhal tomu uvěřit, je dosvědčeno (a každý to mohl vidět na vlastní oči), že za Constantiovy vlády byl podobný tvor živý přivezen do Alexandrie a ukazován jako velká podivná. Jeho mrtvé tělo naložené do soli, aby na slunečním žáru neshnilo, bylo později dopraveno do Antio- cheie, aby si je mohl prohlédnout i císař.

9. Držíme se však vyčleněného tématu. Antonín pokračoval ve své cestě, před sebou jen stopy zvěře a nekonečnou rozlohu pouště. Ne- měl ani tušení, co si počít a kam obrátit své kroky. Uplynulý již dva dny a jemu nezbyvalo než věřit, že ho Kristus nemůže opustit. Již druhou temnou noc strávil na modlitbách a pak za ranního šera

efaltes). Probouzeli tak děsivé a tismivé sny, někteří i sny erotické. Proto byli často spojováni s dalšími obscenními bytostmi antické mytologie, les- ními bůžky satyry a fauny (srv. Augustinus, *De civ. Dei*, 15,23). Někdy se inkubové objevují i v roli strážců pokladů (srv. Petronius, *Satir.* 38).

haud procul intuetur lupam sitis ardoribus anhelantem ad radicem montis irrepere. Quam secutus oculis et iuxta speluncam, cum fera abisset, accedens intro coepit aspicere; nihil curiositate proficiente, tenebris arcenibus visum. Verum ut Scriptura ait: *perfecta dilecto foras mitti timorem*; suspensio gradu et anhelitu temperato, callidus explorator ingressus est. Ac paulatim progrediens saepiusque subsistens sonum aure captabat. Tandem per caecae noctis horrorem procul lumen intuitus dum avidius properat, offenso in lapidem pede strepitum concitavit; post cuius sonitum beatus Paulus ostium, quod patebat, occludens sera obfirmavit. Tunc vero Antonius proforibus corruens usque ad sextam et eo amplius horam aditum precabatur, dicens: „Qui sim, unde, cur venerim, nosti. Scio me non mereri conspectum tuum; tamen nisi videro, non recedam. Qui bestias recipis, hominem cur repellis? Quaesivi et inveni, pulso, ut aperiat. Quod si non impetro, hic moriar ante postes tuos: certe sepelies vel cadaver.“

*Talia perstabat memorans fixusque manebat.
Adque ei responsum paucis ita reddidit heros.*

„Nemo sic petit, ut minetur; nemo cum lacrimis calumniam facit. Et miraris, si non recipiam, cum moriturus advenies?“ Sic aridens Paulus patefecit ingressum, quo aperto, dum in mutuos miscentur amplexus, propriis se salutavere nominibus; gratiae Domino in commune referuntur.

10. Et post sanctum osculum residens Paulus cum Antonio ita exorsus est: „En quem tanto labore quaesisti, putridis senectute membris operit inculca canities. En vides hominem, pulverem mox futurum. Verum quia charitas omnia sustentat, narra mihi, quaeso, quomodo se habeat humanum genus, an in antiquis urbibus nova tecta consurgant, quo mundus regatur imperio, an supersint aliqui, qui daemonum errore rapiantur?“ Inter has sermocinationes suspiciant alitem corvum in ramo arboris consedissee, qui inde leniter

¹⁹ *JJ* 4,18.

²⁰ *Srv. Mt* 7,7: *L* 11,9.

²¹ *Vergilius, Aen.* II,650.

spatřil nedaleko žiznicí vlčici, jak se těžce oddechující krade k úpatí hory. Sledoval zvíře očima, dokud nezmizelo z dohledu, a pak se přiblížil k jeskyni a nahlédl dovnitř. Jeho zvědavost však nebyla ukojena, neboť tam byla tma a nic neviděl. Avšak, jak praví Písmo, *dokonalá láska strach zahání*,¹⁹ a tak se kradmo a se zatajeným dechem vydal dovnitř na výzvědy. Opatrně postupoval dál, co chvíli se zastavoval a napínal uši, zda neuslyší nějaký zvuk, až konečně zahlédl v té děsivé tmě vzdálené světlo. Dychtivě se za ním rozběhl, přitom zakopl o kámen a způsobil hluk. Jakmile blahoslavený Pavel zaslechl hlomoz, zavřel dveře, které byly předtím otevřené, a zastřelil závoru. Antonín padl před vchodem na kolena a až do šesti hodin nebo ještě déle prosil, aby byl vpuštěn, těmito slovy: „Dobře víš, kdo jsem, odkud a proč přicházím. Víím, že nejsem hoden tvého pohledu, přesto však neodjeďu, dokud tě nespatřím. Proč ty, jenž přijímáš zvířata, odháníš člověka? Hledal jsem a nalezl jsem, tluču, aby mi bylo otevřeno.“²⁰ A když nedosáhnul svého, pak tady před tvými dveřmi našel smrt: moji mrtvolu určitě pohřbíš.“

*Takto tam pořád mluvil a nechtěl z místa se pohnout.²¹
Héros stručnou řečí mu pravil v odpověď toto.²²*

„Žádný prosebník neužívá výhrůžek, nikdo nespílá se slzami v očích. Divíš se, že tě nechci přijmout, jestliže jsi přišel zemřít?“, zažertoval Pavel a vpusťil ho dovnitř. Když otevřel, padli si do náručí, pozdravili se jmény a společně vzdali díky Bohu.

10. Když se polbtili na znamení úcty a usedli, obrátil se Pavel na Antonína: „Jen pohled na ty dlouhé rozčuchané šediny, na údy sešchlé stářím; to je ten, kvůli němuž ses tolik trmácel. Člověk, který ho máš před sebou, se už brzy obrátí v prach. Láska ale vydrží všechno,²³ a tak mi pověz, prosím tě, jak je na tom lidské pokolení? Zdalipak rostou nové domy ve starých městech? Jaká moc vládne světu? Zůstali ještě nějakí lidé, kteří propadli pohanským bludům?“ A zatímco takto rozmlouváli, spatřili havrana, jak usedl na větev

²² *Vergilius, Aen.* VI,672.

²³ *Srv. JK* 13,7.

subvolabat et integrum panem ante ora mirantium deposuit. Post cuius abscessum: „Eia,“ inquit Paulus, „Dominus nobis prandium misit, vere pius, vere misericors. Sexaginta iam anni sunt, quod dimidi semper panis fragmentum accipio, verum ad adventum tuum militibus suis Christus duplicavit annonam.“

11. Igitur Domino gratiarum actione celebrata super vitrei marginem fontis uterque consedit. Hic vero quis frangeret panem oborta contentio paene diem duxit in vesperum. Paulus more cogebat hospitii, Antonius iure refellebat aetatis. Tandem consilium fuit, ut apprehenso e regione pane dum ad se quisque nititur, pars sua remaneret in manibus. Dehinc paululum aquae prono in fonte ore libaverunt et immolantes Deo sacrificium laudis noctem transegere vigiliis. Cumque iam esset terris redditus dies, beatus Paulus ad Antonium sic locutus est: „Olim te, frater, in istis regionibus habitare sciebam, olim te conservum meum mihi promiserat Deus. Sed quia iam dormitionis meae tempus advenit et quod semper cupiebam dissolvi et esse cum Christo, peracto cursu superest mihi corona iustitiae. Tu missus es a Domino, qui humo corpusculum meum tegas, immo terrae terram reddas.“

12. His Antonius auditis, flens et gemens, ne se desereret atque ut comitem talis itineris acciperet, precabatur. Et ille: „Non debes,“ inquit, „quaerere, quae tua sunt, sed quae aliena. Expedi tibi, sarcina carnis abiecta, Agnum sequi. Sed et ceteris expedi fratribus, ut tuo adhuc instituantur exemplo. Quam ob rem, quareso, perge, nisi molestum est, et pallium, quod tibi Athanasius episcopus dedit, ad

²⁴ Srv. Ž 116,17.

²⁵ Srv. Fp 1,23–24.

²⁶ Srv. 2Tm 4,7–8.

²⁷ Srv. Zj 14,4.

²⁸ Athanasios (295–373), alexandrijský biskup a nekompromisní obhájece níkajského vyznání proti stoupencům kněze Areia (260–336). V době, kdy římský císařové usilovali v zájmu stability říše o vnitřní smír v církvi, se stala Athanasiova neústupnost nepohodlnou. Byl proto na několika synodech svými odpůrci zbaven episkopátu, pětkrát musel odejít do vyhnanství

stromu, a pak se tiše snesl dolů a položil před jejich užaslé zraky celý chléb. Poté, co zmizel, zvolal Pavel: „Ach, náš Pán je vskutku dobrý a milosrdný a posílá nám snídani. Už šedesát let dostávám vždy půlku chleba, ale kvůli tvé návštěvě zdvojnásobil Kristus svým vojákům příděl.“

11. Vzdali tedy díky Pánu a usedli na okraj průzračného pramene. Vzápětí však propukl spor, kdo si má z chleba odломit jako první, a trval skoro až do večera. Pavel pobízel Antonína podle zákona pohostinnosti, ten to však odmítal s tím, že přednost má věk. Nakonec naši řešeni: každý uchoпил chléb za jeden okraj, a jak za něj zatahli, zůstala každému z nich jeho část v ruce. Po jídle se oba sklónili k prameni a napili se trochu vody. Poté vzdali Bohu obětí díky²⁴ a noc strávili v modlitbách a rozjímání. Když znovu nadešel den, přonesl blahoslavený Pavel: „Již dávno, braře, vím, že žiješ v této končině, již dávno mi Bůh slibil, že budeš mým poslušným. Protože již nadešel čas mého spánku a protože jsem vždy toužil odejít z tohoto světa a být s Kristem,²⁵ čeká mě na konci mého běhu koruna spravedlnosti;²⁶ tebe mi poslal Bůh, abys navršl hlínu na mé ostatky, nebo spíš, abys vrátil zemi, co je zemí.“

12. Když to Antonín uslyšel, začal nařkat a v slzách zapřísahal Pavla, aby ho neopouštěl a aby ho mohl doprovázet na jeho cestě. On však pravil: „Nemůžeš hledět jen na svůj prospěch, ale i na prospěch druhých. Pro tebe by bylo dobré zbavit se břemene tělesnosti a následovat Beránka,²⁷ ale pro ostatní bratry bude dobré, budeš-li je ještě nějakou dobu povzbuzovat svým příkladem. Proto tě prosím, nebude-li ti to činit velké potíže, jdi a přines mi plášť, jenž ti dal biskup Athanasios,²⁸ aby mé tělesné ostatky nezůstaly nezahale-

a celkem sedmáct let strávil mimo Alexandrii. Poprvé byl zbaven svého úřadu za císaře Konstantina (306–337), kdy vystoupil proti znovupříjefti Areia do lůna církve, a byl za to vykázn do Trevru. Vrátil se mohl až po Konstantinově smrti. Už po dvou letech byl znovu sesazen, uchýlil se k pa- peži Juliovi I. a až v roce 346 ho císař Constantius II. (337–361) povolal zpět do Alexandrie. Pořetí byl odvolán na synodu v Miláně v roce 355, tehdy hledal útočiště v mnišských komunitách v egyptské poušti. Císař Julianus (360–363) mu sice po svém nástupu umožnil návrat, ale vzápětí ho pro jeho svátivou povahu a narušování náboženského smíru znovu odvo-

obvolvendum corpusculum meum defer. "Hoc autem beatus Paulus rogavit, non quod magnopere curaret, utrum tectum putresceret cadaver an nudum (quippe qui tanto temporis spatio contextus palmarum foliis vestiebatur), sed ut a se recedenti maeror suae mortis levaretur. Stupefactus ergo Antonius, quod de Athanasio et pallio eius audierat, quasi Christum in Paulo videns et in pectore eius Deum venerans, ultra respondere nihil ausus est, sed cum silentio lacrimans, exosculatis eius oculis manibusque ad monasterium, quod postea a Saracenis occupatum est, regrediebatur. Neque vero gressus sequebantur animum, sed quamvis corpus inane ieiuniis seniles etiam anni fregerant, tamen animo vincebat aetatem.

13. Tandem fatigatus et anhelus ad habitaculum suum confecto itinere pervenit. Cui cum duo discipuli, qui ei iam longaevio ministrare coeperant, occurrissent dicentes: „Ubi tandiu moratus es, pater?“, respondit: „Vae mihi peccatori, qui falsum monachi nomen fero. Vidi Eliam, vidi Ioannem in deserto et vere vidi Paulum in paradiso.“ Et sic ore compresso et manu verberans pectus, ex celula pallium protulit. Rogantibusque discipulis, ut plenius quidnam rei esset, exponeret, ait: „*Tempus tacendi et tempus loquendi.*“

14. Tunc egressus foras et ne modicum quidem cibi sumens perviam, qua venerat, regrediebatur, illum sitiens, illum videre desiderans, illum oculis ac tota mente complectens. Timebat enim (quod et eventit), ne se absente Christo debitum spiritum redderet. Cumque iam dies alia illuxisset et trium horarum spatio iter remaneret, vidit inter angelorum caeteras, inter prophetarum et apostolorum choros niveo candore Paulum fulgentem in sublimi consendere. Et statim in faciem suam proci dens, sabulum capiti superiaciebat, ploransque et etulans, aiebat: „Cur me, Paulle, dimittis? Cur insalutatus abis? Tam tarde notus, tam cito recedis?“

lal. Poslední vyhnanství si nepohodlný biskup vysloužil za císaře Valenta (364–375), který ho však vzhledem k hrozičím nepokojům už po čtyřech měsících vyzval k návratu. Athanasios byl velkým zastáncem mnišských hnutí a svým *Životem sv. Antonína* se snažil toto hnutí zpopularizovat. Mezi jeho hlavní díla patří spisy *Contra gentes* (Proti pohanům), *De incarnatione* (O vtělení) a řeči proti ariánům, dále polemicko-dogmatické spisy

né.“ O tuto službu ho blahoslavený Pavel nepožádal proto, že by se příliš staral, zda jeho mrtvola zpráchniví oděná či nahá (vždyť se tak dlouhu oblékal jen do spletených palmových listů). Poslal ho pryč, proto, aby ho ušetřil zámrtku nad svou smrtí. Antonín byl ohromen, že Pavel slyšel o Athanasiovi a jeho pláši. Hleděl na něj, jako by v něm viděl Krista, a uctíval ho, jako by v jeho srdci sídlil Bůh. Neodvázal se už proto nic namítnout, ale polbil Pavla na oči a na ruce a tiše, se slzami v očích, se vydal zpět do kláštera (ten byl později obsazen Saracény).²⁹ Jeho mysl však předbíhala kroky, neboť třebaže tělo bylo vyslyšené půsty a zlomené tíží let, síla ducha vítězila nad věkem.

13. Konečně byl u cíle své cesty a celý znavený a bez dechu dorazil ke svému přibývku. Dva žáci, kteří mu již dráhná léta sloužili, mu vyběhli vstříc a ptali se: „Kde ses tak dlouho zdržoval, otcče?“ A on jim odvětil: „Běda mi, hříšníkovi, jenž se neprávem nazývám poustevníkem. Viděl jsem Eliáše, viděl jsem Jana v poušti a – vsuktu v iděl jsem Pavla v ráji.“ A pak zavřel ústa, bil se rukama v prsa a ze své skrovné cely vynesl plášt. A když ho žáci prosili, aby jim bližší vysvětlil, co se stalo, pravil: „*Je čas mlčet i čas mluvit.*“³⁰

14. Pak vyšel ven a vydal se zpět stejnou cestou, jakou přišel, aniž si s sebou vzal byt jen kousek jídla. Žíznil jen po Pavlovi, jen jeho toužil spatřit, jen jeho měl stále před očima a k němu upínal veškerou svou mysl. Báł se totiž (což se pak i stalo), aby za jeho nepřítomnosti nevrátil Kristu život, který mu dlužil. Nadešel již druhý den a Antonínovi zbyvaly jen tři hodiny cesty, když tu náhle spatřil Pavla, jak uprostřed zástupu andělů a obklopen chotrem proků a apoštolů stoupá vzhůru na nebesa a září jasně bílým světlem. Padl ihned tvář na zem, sypal si písek na hlavu, křičel a nářkal a při tom volal: „Proč mě, Pavle, opouštíš? Proč odcházíš bez rozloučení? Tak pozdě jsem tě poznal a tak brzy tě ztrácím?“

a pastorační listy. Jeho literární tvorba se však zachovala v neuplném stavu, některé spisy pouze v koptských nebo syrských překladech.

²⁹ K této události mělo podle Jeronymovy kroniky dojít v roce 359 (srv. *Chron.* a. d. 359 [PL 27,689]).

³⁰ *Kaz 3,7.*

15. Referabat postea beatus Antonius tanta se velocitate, quod reliquum erat viae, cucurrisse, ut ad instar avis pervolaret; nec immerito, nam introgressus speluncam, vidit genubus complicatis, erecta cervice extensisque in altum manibus corpus exanimae. Ac primum et ipse vivere eum credens, pariter orabat. Postquam vero nulla, ut solebat, suspiria precantis audivit, in flebile osculum ruens intellexit, quod etiam cadaver sancti Deum, cui omnia vivunt, officio gestus precaretur.

16. Igitur obvoluto et prolato foras corpore, hymnos quoque et psalmos de christiana traditione decantans, contristabatur Antonius, quod sarculum, quo terram foderet, non haberet. Fluctuans itaque vario mentis aestu et secum multa reputans, dicebat: „Si ad monasterium revertar, qua tridui iter est, si hic maneam, nihil ultra proficiam. Moriar ergo, ut dignum est, et iuxta bellatorem tuum, Christe, ruens, extremum halitum fundam.“ Talia eo animo volvente ecce duo leones ex interioris eremi parte currentes, volantibus per colla iubis, ferebantur. Quibus aspectis primo exhorruit rursusque ad Deum referens mentem, quasi columbas videret, mansit intrpidus. Et illi quidem directo cursu ad cadaver beati senis substiterunt adulantibusque caudis circa eius pedes accubere, fremitu ingenti rugientes, prorsus ut intelligeres eos plangere, quomodo poterant. Deinde haud procul coeperunt humum pedibus scalpere arenamque certatim egerentes unius hominis capacem locum foderunt. Ac statim quasi mercedem pro opere postulantes cum motu aurium, cervice detecta ad Antonium perrexerunt, manus eius pedesque lingentes, ut ille animadverit benedictionem eos a se precari. Nec mora, in laudationem Christi effusus, quod muta quoque animalia Deum esse sentirent, ait: „Domine, sine cuius nutu nec folium arboris defluit, nec unus passerum ad terram cadit, da illis, sicut tu scis.“ Et manu annuens eis, ut abirent, imperavit. Cumque illi recessissent, sancti corporis onere seniles curvavit humeros, et deposito eo, effossam desuper humum congregans tumulum ex more posuit. Postquam autem alia dies illuxit, ne quid pius haeres ex intestati bonis non possideret, tunicam eius sibi vindicavit, quam

³¹ Srv. *Mt* 10,29.

15. Později blahoslavený Antonín vyprávěl, že zbytek cesty letěl jako pták. Ne nadarmo, neboť když vešel do jeskyně, spatřil Pavla klečící na kolenou s hlavou obrácenou vzhůru a s rukama zdviženýma k nebi, jako by se modlil, jeho tělo však už bylo bez ducha. Zprvu si myslěl, že ještě žije, a začal se také modlit. Když však neslyšel – jak to při modlení bývá – žádné vzdechy, s pláčem se k němu vrhl, aby ho políbil. A přitom poznal, že je světec mrtev a že i po smrti vyjadřuje jeho tělo svou pozicí náležitou úctu Bohu, jenž vládne všemu živému.

16. A tak Antonín zahalil mrtvé tělo, vynesl je ven a podle křesťanské tradice zazpíval hymny a žalmy. Trá pilo ho však, že nemá motýku, jíž by vykopal hrob. Myslenky mu zmateně vířily hlavou, jak zvažoval různé možnosti, a říkal si: „Jestliže půjdu zpět do kláštera, bude mi to trvat čtyři dny, a jestliže zde zůstanu, nepotřídím nic. Jediným východiskem tedy bude, Kriste, když zemřu. Nechtí vydechnu naposled a padnu po boku tvého bojovníka.“ Zařinco takto přemítal, hle, z nitra pouště se blíží rychlým během dva lvi, hřívají kolem krtku jen vlaje. Při pohledu na ně se Antonín zprvu vyděsil, ale pak znovu obrátil svou mysl k Bohu a zůstal beze strachu stát, jako by měl před sebou dvě holubice. Lvi si to namířili přímo k mrtvole blahoslaveného starce, tam se zastavili a ulehli pokorně k jejím nohám, šlehající ocasy a doprovázejíce vše mocným řevem, jako by po svém dávali najevo zármutek nad Pavlovou smrtí. Poté začali opodál rozhrabávat tlapami půdu a o závod odstraňovat písek, dokud nevyhrabali jámu dost velkou, aby pojala člověka. Nakonec přiběhli se svěšenou hlavou a se sklopenýma ušima k Antonínovi a začali mu olizovat ruce i nohy, jako by čekali pochvalu za své dílo. Antonín pochopil, že se dožadují jeho požehnání a bez meškání se jím velebit Krista za to, že i ta nemá zvířata cítí přítomnost Boží; přitom zvolal: „Pane, bez jehož dopuštění se ani list ze stromu nesnese, ani jediný vrabec k zemi nepadne, ³¹ dej jim, co uznáš za vhodné.“ A pokynem ruky jim naznačil, aby odešli. Když byli pryč, odnesl celý shrbený světovo tělo na svých stařeckých bedrech, a když ho uložil do jámy a zaházel hlínou, navršíl, jak je zvykem, mohyly. Přistáho dne, když se rozednilo, vzal si Pavlovu tuniku, kterou si světec sám upletl z palmových listů, jako se pletou koše. A tak měl

in sportarum modum de palmae foliis ipse sibi contexerat. Ac sic ad monasterium reversus, discipulis cuncta ex ordine replicavit; diebusque solemnibus paschae et pentecostes semper Pauli tunica vestitus est.

17. Libet in fine opusculi eos interrogare, qui sua patrimonialia ignorant, qui domos marmoribus vestunt, qui uno filo villarum in suunt praedia: Huic seni nudo quid unquam defuit? Vos gemmabibitis, ille naturae concavis manibus satisfecit, vos in tunicis aurum texitis, ille ne vilissimi quidem indumentum habuit mancipii vestri. Sed e contrario illi pauperculo paradisus patet, vos auratos gehenna suscipiet. Ille vestem Christi nudus licet tamen servavit, vos vestiti sericis indumentum Christi perdidistis. Paulus vilissimo pulvere coopertus iacet resurrecturus in gloria, vos operosa saxis sepulcra premunt cum vestris opibus arsueros. Parcite, quae vos, parcite saltem divitiis, quas amatis. Cur et mortuos vestros auratis obvolvitis vestibus? Cur ambitio inter luctus lacrimasque non cessat? An cadavera divitum nisi in serico putrescere nesciunt?

18. Obsecro, quicumque haec legis, ut Hieronymi peccatoris meminervis, cui si Dominus optionem daret, multo magis eligeret tunicam Pauli cum meritis eius quam regum purpuras cum poenis suis.

jako zbožný dědic na památku alespoň něco z majetku Pavla, jenž nezanechal žádnou závěť. Poté se Antonín vrátil do kláštera a vše jedno po druhém vypověděl svým žákům; Pavlovu tuniku si pak oblékal vždy o velikonočních a svatodušních svátcích.

17. Na závěr svého dílka bych se rád zeptal těch, jejichž majetek je tak velký, že o něm sami nemají přehled, těch, kteří své domy obkládají mramorem a na jediné nití mají navlečený poklad, jež má hodnotu celých vil.³² Chybělo snad někdy něco tomuto nahému starci? Vy pijete z drahocenných pohárů, jemu stáčky spojené dlaně. Vy si necháváte vyšívát tuniky zlatem, on neměl oděv ani jako nejpobednější z vašich služebníků. Avšak jemu, nejchudšímu z chudých, je otevřen ráj, zatímco vás i s vaším zlatem pohltí peklo. On, ač je přece si uchoval roucho Kristovo, avšak vy, oděni v hedvábí, jste Kristovo roucho ztratili. Pavel, jehož tělo kryje jen bídný prach, bude vzkříšen do slávy, avšak vy, které tísní drahé kamenné náhroby, skončíte i se svým majetkem v plamenech. Šeťte, prosím vás, alespoň šeťte bohatství, jež tolik milujete! Proč i své mrtvé hálte do zlatem vyšívanych rouch? Proč neodložíte svou marnivost alespoň v čase zármutku a slz? Cožpak mrtvolý boháčů nezpráchnivějí, když nebudou v hedvábí?

18. Zapřísahám tě, kdokoli toto čteš, aby sis vzpomněl na hříšníka Jeronýma, jenž by si, kdyby mu Bůh dal tu možnost, mnohem raději zvolil tuniku Pavlovu s jeho zaslouženou odměnou než purpur králů s jejich tresty.

³² Srv. Tertullianus, *De cultu fem.* 1,9,3 (PL 1,131A-B): *De brevissimis loculis patrimonium grande proferunt. Uno lino decies sestertium inseritur. Salus et insulas tenera cervix fert, graciles aurium cutes calendarium ex-*

pendunt. („I na těch nejnepatrnějších místech je stavěn na odiv obrovský majetek. Na jediné nití je navlečen milion sestertů. Útlá šije nese celé statky a ostrovy a něžné ušní lalůčky by mohly splatit nesmírné dluhy.“)